

OSVRT NA NATJEČAJ ZA SPOMENIK NA TRGU OSLOBODENJA¹⁾

Natječaj me samo uvjerava da je stanovište, koje sam prilikom regulacije trga zauzeo, ispravno²⁾

tj. da je natječaj za kip na Trgu bio raspisan na pogrešnoj urbanističkoj osnovici, i to iz razloga:

1) jer je jedino pravo mjesto spomeniku na tom Trgu u onoj prostranoj niši ispred Oficirskog doma (Doma JNA).

2) jer se zgrada Bogoslovije (stari dio današnjeg Ekonomskog fakulteta) nikada ne bi smjela prema Trgu dograditi i time zatvoriti pogled na Pravoslavnu crkvu, koja treba da se na tom Trgu što više ističe, i

3) jer je aleja, koja se predviđa ispred ove Crkve, pogrešna, pošto nema nikakve orijentacije.

Trg je jezgra jednog grada, tj. odsjek historije u gradu, iz njega je moguće čitati historiju jednog naroda, a u historiji gradova znamo slučajeva gdje se, nakon decenija, ruše već izgrađeni objekti i ispravljaju velikim žrtvama greške koje su učinjene slabom urbanizacijom.

Ili drugim riječima: sada još nije kasno da Općina konačno savjesno prouči problem trga pred Sabornom crkvom da kasnije ne bi morala ispravljati greške koje bi sada učinila.

Ali usprkos svih navedenih mana, usvajam natječaj, kako je raspisan, da bih mogao zauzeti stanovište prema rezultatima natječaja.

I Urbanizam

Spomenik nije ništa drugo nego jedan detalj cjelovitog urbanističkog rješenja — ili: spomenik (postament + skulptura) + pozadina +

¹⁾ Članak objavljen u »Jugoslavenskom listu« 28/29. juna 1938. g. pod naslovom »Osvrt na izložbu radova iz natječaja za spomenik kralja Petra u Sarajevu«.

²⁾ Pored bilješke uz prethodni članak, Grabrijanovo stanovište o trgu ilustrirano je naročito u članku »Urbanistička rješenja sarajevskih trgova«, koji je uvršten, također, u ovaj uži izbor.

nebo + prostor, sve zajedno treba da tvori jednu organsku urbanističku cjelinu.

Projekat pokojnog arh. Pičmana, a na osnovi koga je bio raspisan natječaj za kip na Trgu, predviđa spomenik paralelno sa ulicom Vase Miskina. Ovo je rješenje utoliko ispravno jer dobija spomenik na Trgu na taj način u zgradi Bogoslovije svoju pozadinu, (aleja, koja je šest mjeseci u godini bez lišća ne može služiti kao pozadina spomeniku!). Spomenik naprotiv, postavljen okomito na ulicu Vase Miskina, ostavlja prema toj ulici samo nekoliko desetaka metara, pa Trg na taj način razdvaja, što je osobito nepodesno za slučaj javnih mitinga, kojima treba ovaj Trg da služi.

Smještaj spomenika na Trgu je, dakle, jedan od bitnih faktora rješenja tog Trga!

A rezultat natječaja?

Perspektive prispjelih radova su potpuno nedostatne: nijednom kiparu nije uspjelo dati pravu sliku iz koje bi se vidio totalitet rješenja, a iz svih crteža izražava se dvojbenost i nesigurnost:

Dok jedni (koji su u većini) postavljaju spomenik okomito na Vase Miskina ulicu, to ga drugi postavljaju paralelno s njom — a nijedan od njih svojim rješenjem ne uvjerava.

Iz tih dvojbenih i nesigurnih urbanističkih koncepcija moguće je zaključiti:

- da je nemoguće tražiti od kipara da budu još i dobri urbanisti, a
- da je bio problem urbanizacije Trga slabo postavljen, jer je karakteristika svake organske koncepcije takva da nije moguće na njoj ništa mijenjati — niti joj je moguće šta dodati, niti nešto oduzeti.

II Arhitektura

Podnožje spomenika u gotskom ili helenističkom duhu

Spomenik na trgu možemo rješavati horizontalno — helenistički ili vertikalno — gotski, tj. apstraktno prema nebu.

Grci su postavljali svoje skulpture gotovo svuda nadohvat ruke čovječe.

Skulptura nadohvat čovjeka znači helenistički duh.

Ovo važi za Grgura Ninskog u Splitu, Medulića u Zagrebu — sve to od Meštovića — to je ujedno i moderno shvaćanje, koje ide paralelno sa starim grčkim.

Prošla su vremena da nam hodaju figure po krovovima ili visokim postamentima u obliku nebodera!

Horizontalno ili helenističko shvaćanje arhitekture i najviše odgovara duševnoj strukturi naroda kome pripadamo.

Sav naš život je horizontalan. Mi smo do 90% seljački narod, koji živi na zemlji.

Mi nemamo ni dizala po kućama, i rijetki su kod nas neboderi. Sve u nas gravitira zemlji, jer smo vezani uz zemlju.

Čitavo Sarajevo, ako ga posmatramo prema Alifakovcu, horizontalno je izgrađeno, iz njega se ističu samo jablani i minareti i crkveni

tornjevi, koji gradu ne oduzimaju horizontalni značaj, već ga samo još i više naglašavaju.

Minareti i crkveni tornjevi i jablani ističu se samo iznad krovova, dok je ispod njih, a u dohvatu čovječje ruke sve horizontalno.

I ako možemo govoriti o nekoj lokalnoj, domaćoj arhitekturi, to nam je u tom pogledu mnogo bliži helenistički negoli gotski duh, koji ide u vertikalnu.

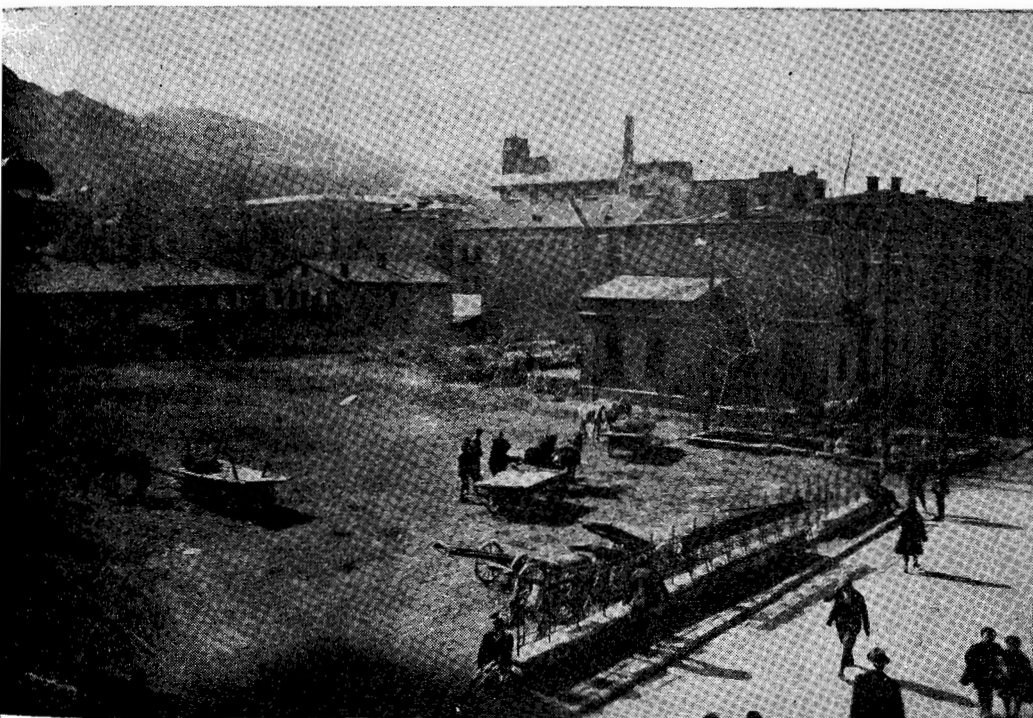
Arhitekturu spomenika moguće je zasnovati kao vertikalnu ili kao ležeću plastiku.

Vertikalni su ili obelisci (poput minareta) ili rješenja u obliku visokih podgradnja ili tornjeva.

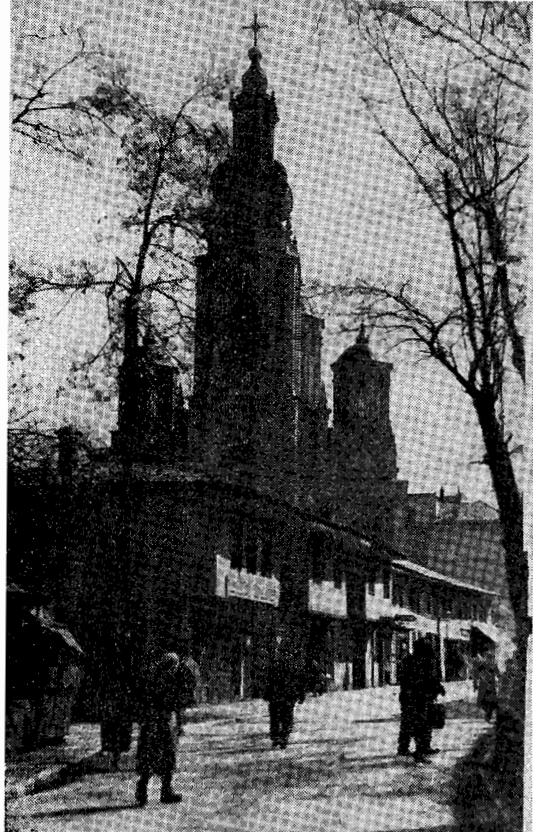
Gradska općina je time što se odlučila za horizontalnu aleju na Trgu izabrala već i horizontalno rješenje, koje bi trebalo sada samo još i konsekventno provesti do kraja i ne stvarati na Trgu visokā postolja ili novi toranj.

Dominanta ovog trga jeste, i mora ostati, toranj Pravoslavne crkve, dok sve drugo, a ispod krovova, treba držati horizontalno³⁾.

³⁾ U originalu članka slijede poglavlja »O slogu«, i »III Skulptura (za arhaizam, a protiv neoklasicizma)«, u kojima se Grabrijan upušta u ocjenu pojedinih radova i kritikuje stav žirija. Zbog neaktuelnosti materije ovdje su ta poglavlja ispuštena.

Prostor današnjeg Trga oslobođenja prije raspisivanja konkursa

Lijevo: Saborna crkva okružena starim kućama, koje su porušene da bi se formirao trg

Dole: Tlocrt ansambla Begova bezišana i starog Tašlihana

